

พุทธประวัติ ปฐมโพธิกาล

ปริจเฉทที่ ๙ : ทรงบำเพ็ญพุทธกิจในมคธชนบท

ปริจเฉทที่ ๙ กล่าวถึงการที่พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในแคว้นมคธ ทั้งด้านการปกครองคณะสงฆ์ การสร้างวัด การอุปสมบท การสั่งสอนพระภิกษุและคฤหัสถ์ ตลอดจนการวางหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไป

1. พระมหากัสสปะอุปสมบท

ระหว่างเสด็จจาริกในแคว้นมคธ พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ต้น พุทฺธุตตนิโครธ ในเวลาเดียวกัน ปีพลิมานพ แห่งตระกูลกัสสปะ ซึ่งเบื่อหน่ายชีวิตฆราวาส ได้ออกบวชเพื่อแสวงหาพระอรหันต์

เมื่อได้พบพระพุทธเจ้า ก็เกิดศรัทธาอย่างยิ่ง และขอเป็นสาวก พระพุทธเจ้าทรงอุปสมบทให้ และประทานโอวาทสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เคารพและละอายต่อพระภิกษุผู้ใหญ่ ผู้น้อย และผู้เสมอกัน
 2. ตั้งใจฟังและพิจารณาพระธรรมทุกครั้งที่ได้ยิน
 3. เจริญ กายคตาสติ คือ ระลึกถึงกายอยู่เสมอ
- พระมหากัสสปะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด และบรรลุพระอรหันต์ภายใน 8 วัน
-

2. จาตุรงคสันนิบาต

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ เวฬุวัน กรุงราชคฤห์ ได้เกิดการประชุมพระอรหันต์ 1,250 รูป โดยมีได้นัดหมาย การประชุมครั้งนี้เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต เพราะมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. ผู้มาประชุมทั้งหมดเป็นพระอรหันต์
2. ล้วนได้รับการบวชแบบ เอหิภิกขุอุปสัมปทา
3. มาประชุมพร้อมกันโดยไม่ได้นัดหมาย
4. พระพุทธเจ้าทรงแสดง โอวาทปาฏิโมกข์

เหตุการณ์นี้ตรงกับวันเพ็ญเดือน 3 จึงเป็นที่มาของ วันมาฆบูชา

3. โอวาทปาฏิโมกข์

โอวาทปาฏิโมกข์เป็นคำสอนสรุปหัวใจพระพุทธศาสนา

คาถาที่ 1

- ความอดทน (ขันติ) เป็นตบะอย่างยิ่ง
- พระนิพพานเป็นธรรมสูงสุด
- ผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่ใช่สมณะ

คาถาที่ 2

หัวใจพระพุทธศาสนา คือ
ไม่ทำบาปทั้งปวง
ทำกุศลให้ถึงพร้อม
ทำจิตของตนให้ผ่องใส

คาถาที่ 3

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้

- ไม่กล่าวร้ายกัน
- ไม่เบียดเบียนกัน
- ดำรวมในพระวินัย
- รู้ประมาณในการบริโภค
- อยู่ในที่สงัด

- เพียรภาวนาอย่างยิ่ง
- โอวาทปาฏิโมกข์จึงเป็นหลักธรรมสำคัญที่พระสาวกใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
-

4. การอนุญาตเสนาสนะ

ในระยะแรก พระภิกษุอาศัยอยู่

- ป่า
- โคนไม้
- ถ้ำ
- ภูเขา
- ป่าช้า
- ที่แจ้ง

ต่อมาเศรษฐีชาวราชคฤห์มีศรัทธา ต้องการสร้างที่พักถวายพระสงฆ์
พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์รับ เสนาสนะ ได้แก่

1. วิหาร
2. อัทธโยค (เพิง)
3. ปราสาท
4. หัมมียะ
5. คูหา (ถ้ำ)

นับเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างวัดและกุฏิในพระพุทธศาสนา

5. การทำบุญอุทิศผู้ล่วงลับ

พระเจ้าพิมพิสารทรงทำบุญอุทิศแก่บรรพบุรุษ โดยถวายทานแก่พระสงฆ์ แล้วอุทิศผลบุญให้ผู้ล่วงลับ
พระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนาด้วยพระคาถา มีใจความว่า

- การร้องไห้และเศร้าโศกไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ตาย
- การทำบุญแล้วอุทิศผลบุญต่างหากที่เป็นประโยชน์
- การอุทิศบุญเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ
- ผู้ถวายทานก็ได้รับบุญ ส่วนผู้ล่วงลับก็ได้รับอานิสงส์ตามเหตุปัจจัย

คำสอนนี้เป็นที่มาของการทำ ปู่พเพตพถิ หรือการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ

6. การอุปสมบทแบบสงฆ์

ต่อมาพระพุทธเจ้าทรงมอบอำนาจการอุปสมบทให้คณะสงฆ์
กำหนดให้มี

- พระอุปัชฌาย์
- พระกรรมวาจาจารย์
- พระอนุสาวนาจารย์

และมีพระสงฆ์ครบองค์ประชุม การบวชวิธีนี้เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา จากนั้นจึงยกเลิกการบวชแบบไตรสรณคมน์ ระบบนี้กลายเป็นรูปแบบการอุปสมบทที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน

7. ทรงสอนเรื่องทิส 6

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงพบ สิงคาลกมาณพ กำลังไหว้ทิสทั้งหกตามคำสั่งของบิดา พระองค์ตรัสว่า การไหว้ทิสที่แท้จริงไม่ใช่การกราบทิศทางภูมิศาสตร์ แต่คือการปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลรอบตัว

ทิสทั้งหก ได้แก่

- ทิสตะวันออก — บิดามารดา
- ทิสใต้ — ครูอาจารย์
- ทิสตะวันตก — สามีภรรยาและบุตร
- ทิสเหนือ — มิตรสหาย
- ทิสเบื้องล่าง — ลูกจ้างและผู้ใต้บังคับบัญชา
- ทิสเบื้องบน — พระสงฆ์และผู้ทรงศีล

ก่อนจะปฏิบัติต่อทิสทั้งหก ต้องละ

- กรรมกิเลส 4
- อคติ 4
- อบายมุข 6

คำสอนนี้เป็นรากฐานของหลัก คิหิปฏิบัติ สำหรับชาวพุทธ

8. การทำเทวตาพลี

เมื่อเสด็จถึง บ้านปาฏลิกาม พราหมณ์สุณิธและวัสสการได้ถวายภัตตาหาร หลังจั้นแล้ว พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า ผู้มีปัญญาควร

- เชิญผู้มีศีลมารับทาน
- อุทิศบุญแก่เทวดาที่คุ้มครองสถานที่นั้น

เมื่อเทวดาได้รับการบูชา ก็ย่อมคุ้มครองและอนุเคราะห์ผู้กระทำบุญ แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลระหว่างมนุษย์กับเทวดา ภายใต้หลักแห่งบุญกุศล

สรุป

ปริเฉทที่ 9 แสดงให้เห็นว่าหลังจากพระพุทธศาสนาเริ่มมั่นคง พระพุทธเจ้าทรงวางระบบการปกครองคณะสงฆ์ การอุปสมบท การสร้างวัด การดำเนินชีวิตของพระภิกษุ และการปฏิบัติของคฤหัสถ์อย่างเป็นระบบ พระองค์ทรงแสดง โอวาทปาฏิโมกข์ เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา อนุญาตให้สร้างวัดและกุฏิ วางหลักการอุปสมบทแบบสงฆ์ และสอนหลักธรรมสำคัญ เช่น การอุทิศบุญแก่ผู้ล่วงลับ การบูชาเทวดา และ ทิศ 6 ซึ่งเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่ดีของชาวพุทธ

ข้อคิด

ปริเฉทนี้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้ามิได้ทรงสอนเพียงเรื่องการหลุดพ้นเท่านั้น แต่ยังทรงวาง ระบบชีวิต ระบบสังคม และระบบคณะสงฆ์ ที่สมดุล ทั้งสำหรับพระภิกษุและคฤหัสถ์ เพื่อให้พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงและเป็นประโยชน์แก่โลกตลอดกาล.